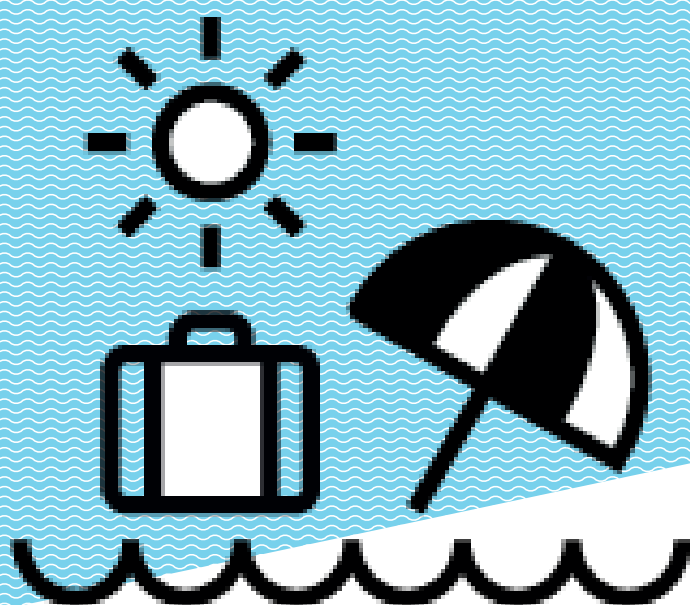

Vlaanderen
is sterk in cijfers

RAPPORT STATISTIEK
VLAANDEREN, 2024/1

DE ECONOMISCHE BETEKENIS VAN TOERISME IN VLAANDEREN IN 2022

KAROLIEN WEEKERS

INHOUD

SAMENVATTING	3
INLEIDING	5
1 CONSUMPTIE DOOR TOERISME	7
1.1 Volume van toeristen	7
1.2 Toeristische consumptie in Vlaams Gewest	10
1.2.1 Uitgaven door toeristen	11
1.2.2 Andere componenten van toerismeconsumptie	14
1.2.3 Totaal toeristische consumptie	15
1.3 Toeristische consumptie in het Brussels Gewest	17
1.3.1 Uitgaven door toeristen	17
1.3.2 Andere componenten van toerismeconsumptie	18
1.3.3 Totaal toeristische consumptie	18
2 ECONOMISCHE INDICATOREN	23
2.1 Bruto toegevoegde waarde van de toeristische sector	23
2.1.1 Vlaams en Brussels Gewest	24
2.1.2 Vergelijking met andere sectoren	24
2.1.3 Vergelijking met andere landen	26
2.2 Directe bruto toegevoegde waarde van toerisme	28
2.2.1 Vlaams en Brussels Gewest	28
2.2.2 Vergelijking met andere landen	30
2.3 Tewerkstelling in de toeristische sector	32
2.3.1 Vlaams en Brussels Gewest	32
2.3.2 Vergelijking met andere landen	35
BESLUIT	37
LITERATUURLIJST EN BRONNEN	39

DE ECONOMISCHE BETEKENIS VAN TOERISME IN VLAANDEREN IN 2022

SATELLIETREKENING TOERISME VOOR HET VLAAMSE GEWEST EN SCHATTING VOOR HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJKE GEWEST

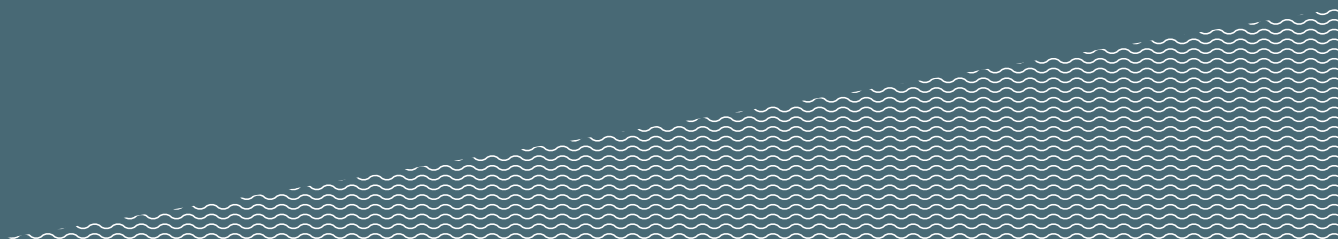
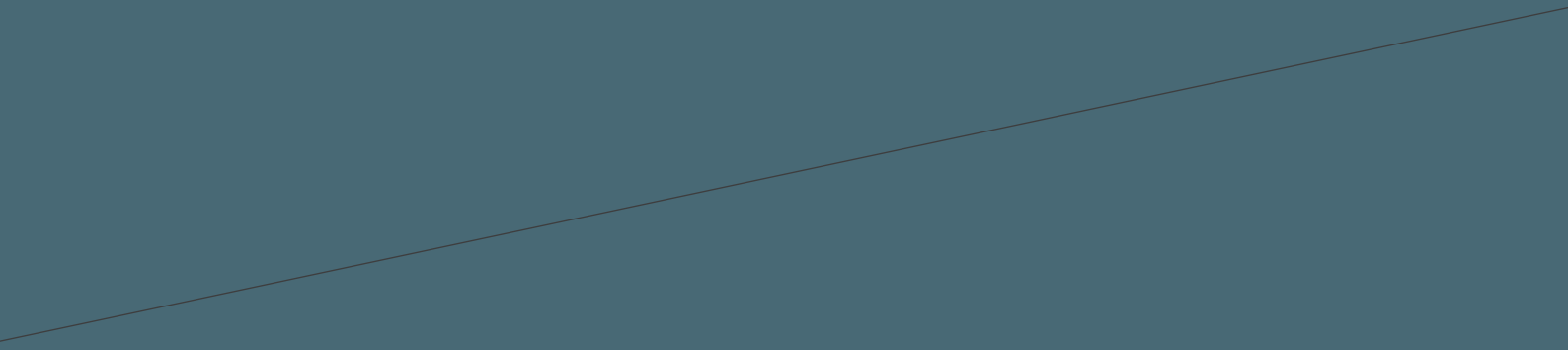
SAMENVATTING

Het is niet eenvoudig om een betrouwbare inschatting te maken van de economische betekenis van toerisme in een land of regio. Welke bedrijfstakken moeten meegenomen worden? Kan de gehele output van deze bedrijfstakken mee in rekening worden gebracht of enkel dat wat toeristen verbruiken? En wat met het verbruik van toeristen buiten de toeristische bedrijfstakken? Statistiek Vlaanderen maakt voor de inschatting van de economische betekenis van toerisme in Vlaanderen sinds een aantal jaar gebruik van een satellietrekening toerisme, een internationaal erkend instrument. In dit rapport worden de belangrijkste resultaten gepubliceerd van de Vlaamse en Brusselse Satellietrekening Toerisme 2022.

De bruto toegevoegde waarde van toerisme wordt in dit rapport op 2 manieren in beeld gebracht. Vooreerst door te kijken naar de bruto toegevoegde waarde van alle toeristische bedrijfstakken. Die lag in 2022 in het Vlaamse Gewest op 12,2 miljard euro of 4,5% van de totale bruto toegevoegde waarde in het gewest. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest ging het om 4,8 miljard euro en lag het aandeel in de totale bruto toegevoegde waarde met 5,5% iets hoger dan in het Vlaamse Gewest.

Daarnaast kan ook gefocust worden op de directe bruto toegevoegde waarde die bedrijven realiseren als rechtstreeks gevolg van de consumptie door toeristen, los van de bedrijfstak waarin dat gebeurt. In 2022 lag deze directe bruto toegevoegde waarde van toerisme in het Vlaamse Gewest op 7,3 miljard euro of 2,7% van de totale bruto toegevoegde waarde in het gewest. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest ging het om 2,2 miljard euro of 2,5% van de totale bruto toegevoegde waarde.

Wat tewerkstelling betreft genereerde de toeristische sector in het Vlaamse Gewest in 2022 146.462 loontrekkende jobs en 81.811 jobs voor zelfstandigen en helpers. In verhouding tot het totaal aantal jobs, waren de banen in de toeristische sector in 2022 goed voor 5,9% van alle loontrekkende jobs en 10,5% van alle jobs voor zelfstandigen en helpers. Alles samen ging het om 7,0% van het totaal aantal jobs in het Vlaamse Gewest. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest waren er in de toeristische sector in 2022 60.392 loontrekkende jobs en 12.662 jobs voor zelfstandigen en helpers. In vergelijking met alle loontrekkende jobs, nam de toeristische sector er een aandeel in van 8,9%. Bij de zelfstandigen en helpers gaat het om 10,3% van alle jobs. Samen ging het om 9,1% van het totaal aantal jobs in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest.

De economische betekenis van toerisme meten is geen eenvoudige opdracht. In de eerste plaats zijn er heel wat verschillende statistieken en indicatoren bruikbaar om de economische impact van een sector in kaart te brengen. Daarnaast is de toeristische sector geen afgebakende of duidelijk zichtbare economische sector, maar eerder een samenvoeging van (delen van) verschillende bedrijfstakken. Daarenboven wordt vaak slechts een deel van de output van deze bedrijfstakken voor toeristische consumptie gebruikt.

Vandaar dat Statistiek Vlaanderen voor de berekening van de statistiek over de economische betekenis van toerisme gebruik maakt van een satellietrekening toerisme. Dat is een internationaal erkend instrument, ontwikkeld door Eurostat, de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en de World Tourism Organisation (UNWTO) om de economische betekenis van toerisme in kaart te brengen. Een satellietrekening toerisme wordt in de internationale literatuur afgekort als TSA (Tourism Satellite Account). Aan de aanbodzijde brengt een satellietrekening de verschillende noodzakelijke met toerisme verbonden functionele onderdelen van de nationale rekeningen samen. Tegelijkertijd zorgt de satellietrekening ervoor dat dit aanbod verbonden wordt met de vraagzijde en dus met de werkelijke toeristische consumptie.

De Vlaamse openbare statistieken over de economische betekenis van toerisme worden door Statistiek Vlaanderen ontsloten op www.statistiekvlaanderen.be/nl/economische-impact-toerisme.

Dit rapport gaat dieper in op deze statistieken. De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen wordt geschetst, als resultaat van de berekeningen van de Satellietrekeningen Toerisme 2022 in het Vlaamse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Een meer gedetailleerde beschrijving van de opmaak van deze TSA 2022, alsook de achterliggende berekeningen, deelresultaten en volledige TSA-tabellen kunnen in de bijlage van dit rapport worden geconsulteerd. Daarin is ook een uitgebreide beschrijving van bronnen en methoden opgenomen. Zie: www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/toerisme/economische-impact-toerisme

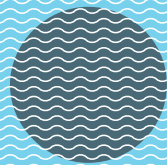
De berekeningen en het rapport werd gemaakt door de Vlaamse Statistische Autoriteit, met dank aan Toerisme Vlaanderen, Westtoer, Statbel, Visit Brussels en Eurostat voor het aanleveren van de cijfers, kritische blik en nalezen van dit rapport en de bijlage¹.

De cijfers in dit rapport beschrijven de situatie in 2022. Het gaat om de zevende editie van de Vlaamse TSA. De eerste TSA voor het Vlaamse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest werd in maart 2012 voorgesteld en had betrekking op de situatie in 2008. Er verscheen hierover een uitgebreid methodologisch rapport waarin de internationale methodologie besproken en toegepast wordt op de Vlaamse case (Weekers, 2012). In 2013 verscheen het rapport over de TSA 2010 (Weekers, 2013), in 2014 verscheen het rapport over de TSA 2012 (De Maesschalck & Weekers, 2014), in 2016 dat over de TSA 2014 (De Maesschalck & Weekers, 2016), in 2018 dat over TSA 2016 (Weekers & De Maesschalck, 2018) en in 2020 dat over TSA 2018 (Weekers & De Maesschalck, 2020). Gezien de covidcrisis werd beslist geen TSA 2020 op te maken. Deze TSA 2022 is dus de eerste na de berekening van de TSA 2018.

In dit rapport wordt eerst ingegaan op de consumptieve bestedingen met betrekking tot toerisme in Vlaanderen. Daaronder vallen zowel de uitgaven die toeristen doen tijdens hun trip, maar ook de duurzame goederen die ze vooraf kopen, de uitgaven van rederijen om hun cruiseschip te laten aanmeren of de uitgekeerde subsidies die er voor zorgen dat een toerist minder moet betalen dan de werkelijke kostprijs van een goed of dienst. Op basis van de gegevens over de toerismeconsumptie en de gegevens van het aanbod van de verschillende toeristische bedrijfstakken, kunnen een aantal economische indicatoren berekend worden die inzicht geven in de economische betekenis van toerisme in Vlaanderen. Die economische indicatoren komen aan bod in het tweede deel van dit rapport. Het gaat om de bruto toegevoegde waarde van de toeristische bedrijfstakken, de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme en de tewerkstelling in de toeristische sector. In elk van deze onderdelen wordt zowel de situatie in het Vlaamse Gewest als in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest besproken. Waar mogelijk wordt een evolutie geschetst doorheen de tijd en wordt ook een vergelijking opgenomen met andere sectoren en andere landen.

¹ De auteur dankt Sofie Wauters, Marjan Nauwelaert en Louise Derre van Toerisme Vlaanderen, Matty Vincke en Olivier Verhaeghe van Westtoer, Koen Hooyberghs en Pieter Vermeulen van Statbel, Catherine Fredette en Corentin Descamps van Visit Brussels, Christophe Demunter van Eurostat en Pieter De Maesschalck en Thierry Vergenst van de Vlaamse Statistische Autoriteit.

1

CONSUMPTIE DOOR TOERISME

Om de consumptie door toerisme te berekenen, is het in de eerste plaats noodzakelijk om het aantal toeristen te kennen. Daarom wordt hieronder gestart met het beschrijven van het volume van dagtoeristen en het aantal overnachtingen van verblijfstoeristen. Daarna wordt in detail ingegaan op de consumptie van deze toeristen.

In de bijlage van dit rapport wordt voor de verschillende componenten van consumptie door toerisme uitgebreid uitgelegd wat het bronnenmateriaal, de methode en de deelresultaten zijn. Ook de specifieke TSA-tabellen waarop deze cijfers zijn gebaseerd, namelijk TSA-tabel 1, 2 en 4 kunnen in bijlage worden geconsulteerd. TSA-tabel 1 bespreekt het inkomend toerisme (toeristen uit een ander land of gewest), TSA-tabel 2 het intern toerisme (toeristen uit het eigen gewest). In TSA-Tabel 4 wordt de totale consumptie door toerisme in beeld gebracht en worden ook andere componenten dan de uitgaven van toeristen meegenomen.

1.1 VOLUME VAN TOERISTEN

Er zijn verschillende groepen toeristen.

In de eerste plaats is kan er een onderscheid gemaakt worden tussen dag- en verblijfstoeristen. Toeristen die niet overnachten zijn dagtoeristen, toeristen die wel overnachten zijn verblijfstoeristen. Bij de verblijfstoeristen worden zowel de toeristen gerekend die in commerciële logies overnachten, als de toeristen die in (eigen) tweede verblijven overnachten. Ook het aantal cruise-toeristen dat van boord gaat in een Vlaamse haven, of in Brussel wordt meegeteld.

Daarnaast kan een onderscheid gemaakt worden volgens het doel van de reis: ontspanning, MICE (Meetings, Incentives, Congressen en Evenementen) of andere beroepsdoeleinden. Deze twee laatste categorieën worden in dit rapport samengenomen onder de noemer zakentoeerisme.

In de TSA wordt ten slotte ook de herkomst of woonplaats van de toeristen in rekening gebracht om het onderscheid te maken tussen inkomend en intern toerisme. Inkomend toerisme in een bepaald land of gewest betreft toeristen die op bezoek zijn in dat land of gewest en wonen in een ander land of gewest. Intern toerisme in een bepaald land of gewest betreft toerisme door personen die wonen in het land of gewest zelf. Deze toeristen doen uitgaven in het eigen land of gewest wanneer ze er reizen, maar soms doen ze ook nog uitgaven in hun eigen land of gewest in functie van een reis die elders plaatsvindt.

Wanneer in dit rapport gesproken wordt over Vlaamse toeristen, gaat het om toeristen die wonen in het Vlaamse Gewest. Hetzelfde geldt voor Brusselse toeristen (inwoners van het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest), Waalse toeristen (inwoners van het Waalse Gewest), Belgische toeristen (inwoners van België) en buitenlandse toeristen (inwoners van een ander land dan België).

Om de volumes van al deze groepen toeristen te kennen werd een beroep gedaan op verschillende onderzoeken van vooral Toerisme Vlaanderen, Statbel en Westtoer. In de bijlage van dit rapport kan voor elke groep toeristen afgelezen worden welke bronnen werden gebruikt.

In 2022 waren er in het Vlaamse Gewest bij het inkomend toerisme bijna 30 miljoen dagtoeristen en ruim 21 miljoen overnachtingen voor het motief ontspanning. Wat de dagtoeristen betreft, gaat het om 12,5 miljoen buitenlandse en 17 miljoen dagtoeristen uit het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en het Waalse Gewest die naar Vlaanderen komen voor ontspanning. Daarnaast is zijn er ruim 4 miljoen dagzakentoeeristen. De 21 miljoen overnachtingen gebeuren vooral door buitenlanders (12 miljoen), al werden ook 9 miljoen overnachtingen door Brusselse en Waalse toeristen geteld met als motief ontspanning. Zakentoeeristen zijn daarnaast ook goed voor ruim 3 miljoen overnachtingen in het Vlaamse Gewest.

Voor het intern toerisme – het toerisme in het Vlaamse Gewest door personen die zelf wonen in het Vlaamse Gewest - waren er in 2022 ruim 93,5 miljoen daguitstappen voor het motief ontspanning. In dit cijfers worden ook de omgevingsrecreanten meegeteld. Detailcijfers zijn te vinden in de bijlage van dit rapport. Daarnaast waren er ook bijna 9 miljoen zakelijke daguitstappen. Verder waren er ruim 30,5 miljoen overnachtingen door Vlaamse toeristen in het Vlaamse Gewest (inclusief overnachtingen in tweede verblijven) en vertrokken ruim 15 miljoen Vlaamse toeristen op daguitstap of op reis naar een ander land of ander Belgisch Gewest.

Tabel 1. Totaal volume van toerisme, naar herkomst, type en motief

Vlaams Gewest, 2022, in aantal dagtoeristen of aantal overnachtingen

INKOMEND TOERISME			2022
Walens en Brusselaars	Dagtoeristen	Ontspanning	17.188.000
		Andere zakenreizen	4.154.999
	Verblijfstoeristen	Ontspanning	9.129.875
		MICE	291.225
Buitenlanders	Dagtoeristen	Andere zakenreizen	470.632
		Ontspanning	12.499.109
	Verblijfstoeristen	Andere zakenreizen	189.882
		Ontspanning	12.016.036
		MICE	894.794
	Andere zakenreizen	1.575.593	

INTERN TOERISME			2022
Vlamingen in het Vlaamse Gewest	Dagtoeristen	Ontspanning	93.646.000
		Andere zakenreizen	8.844.387
	Verblijfstoeristen	Ontspanning	30.518.045
		MICE	540.770
Vlamingen die vertrekken naar Brussel, Wallonië of het buitenland	Dagtoeristen	Andere zakenreizen	873.907
		Ontspanning + zaken	4.894.908
	Verblijfstoeristen	Ontspanning + zaken	10.301.830

Bron: Toerisme Vlaanderen: Toerisme in cijfers 2022, Congresbarometer 2022, Cruisetoerisme 2019-2022; Statbel: Platformdata 2022, Reisonderzoek 2021, Reisonderzoek 2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Trendrapport Kust 2021-2022, Dagtoerisme aan de kust 2018; WES: Kunststedenonderzoek 2011; ONS: TravelPac 2016, bewerking VSA. Meer details: zie bijlage van dit rapport.

In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest waren er in 2022 ruim 25 miljoen Belgische en bijna 1,4 miljoen buitenlandse dagtoeristen voor het motief ontspanning. De dagzakentoeeristen waren daarnaast goed voor ruim 5 miljoen bezoekers. Daarenboven was er sprake van ruim 2 miljoen Belgische en ruim 3 miljoen buitenlandse overnachtingen voor het motief ontspanning in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Ten slotte waren er ook ruim 3,5 miljoen zakelijke overnachtingen.

Tabel 2. Totaal volume van toerisme, naar herkomst, type en motief

Brussels Gewest, 2022, in aantal dagtoeristen of aantal overnachtingen

INKOMEND + INTERN TOERISME			2022
Belgen	Dagtoeristen	Ontspanning	25.318.000
		Zaken	5.120.802
	Verblijfstoeristen	Ontspanning	2.212.121
		MICE	564.471
		Andere zakenreizen	315.727
Buitenlanders	Dagtoeristen	Ontspanning	1.366.773
		Zaken	196.572
	Verblijfstoeristen	Ontspanning	3.305.218
		MICE	1.761.706
		Andere zakenreizen	1.081.655

Bron: Toerisme Vlaanderen: TIC 2022, Congresbarometer 2022, Cruisetoerisme 2019-2022; Statbel: Platformdata 2022, Reisonderzoek 2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Trendrapport Kust 2021-2022, bewerking VSA.

Meer details: zie bijlage van dit rapport.

1.2 TOERISTISCHE CONSUMPTIE IN VLAAMS GEWEST

De toeristische consumptie in het Vlaamse Gewest wordt in de eerste plaats gerealiseerd door de uitgaven van toeristen zelf, maar daarnaast moeten nog een aantal andere aspecten worden meegeteld. Wanneer eigenaars van een tweede verblijf zelf gebruik maken van hun tweede verblijf of het gratis ter beschikking stellen aan vrienden, familie en kennissen, moet ook dit opgenomen worden. Daarnaast zorgen sommige subsidies ervoor dat toeristen minder betalen dan de werkelijke kostprijs van bijvoorbeeld een museumbezoek. Verder wordt ook de aankoop van duurzame toerismegoederen gezien als een vorm van toeristische consumptie. Vervolgens rekenen we ook uitgaven die rederijen en bemanningsleden van cruises of organisatoren van congressen in Vlaanderen en Brussel doen, mee. Al deze aspecten worden hieronder achtereenvolgens besproken.

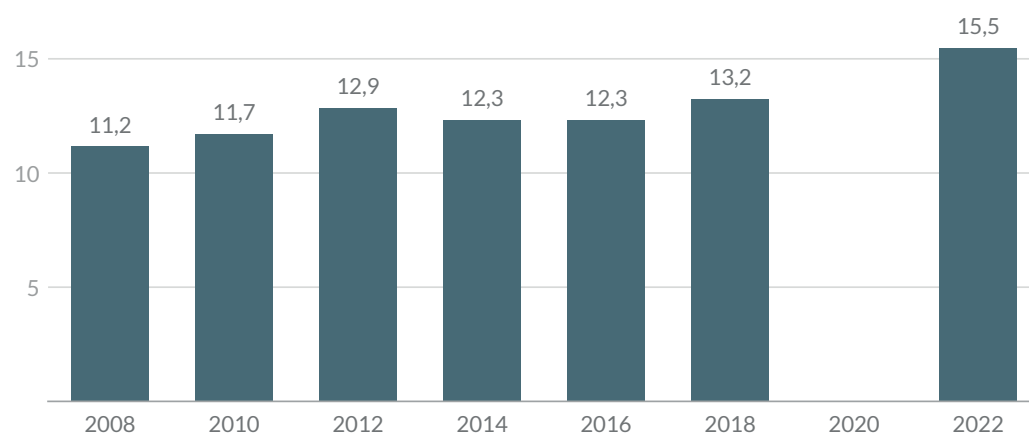
Voor de uitgaven van toeristen werd een beroep gedaan op verschillende onderzoeken van vooral Toerisme Vlaanderen, Westtoer, Statbel en de provinciale toerismediensten. Daarnaast werd ook de interregionale input-outputtabel van het federaal planbureau als bron gebruikt. Voor de subsidies werd gebruik gemaakt van data van het departement Financiën en Begroting, van het Agentschap Binnenlands Bestuur en het subsidieregister. Ook de jaarverslagen van NMBS en Infrabel werden gebruikt, samen met informatie die we per mail ontvingen van de Vlaamse luchthavens. De huishoudbudgetenquête van Statbel leverde ten slotte de nodige gegevens

over de aankoop van duurzame toerismegoederen. Alle details over deze bronnen en de deelresultaten kunnen in de bijlage van dit rapport geraadpleegd worden.

1.2.1 UITGAVEN DOOR TOERISTEN

Door alle toeristen samen werden in het Vlaamse Gewest in 2022 in totaal voor 15,5 miljard euro aan toeristische uitgaven gedaan. In vergelijking met de bestedingen uit 2018 (omgezet naar prijzen van 2022), is een stijging te zien met ruim 2 miljard euro. In 2022 werden de uitgaven door tweede verblijvers voor het eerst in deze fase meegenomen en niet langer in een volgende stap. Het gaat om 1,1 miljard euro aan uitgaven. Als deze buiten beschouwing worden gelaten, was er tussen 2018 en 2022 sprake van een reële toename van bijna 1,2 miljard euro aan consumptieve bestedingen door toeristen.

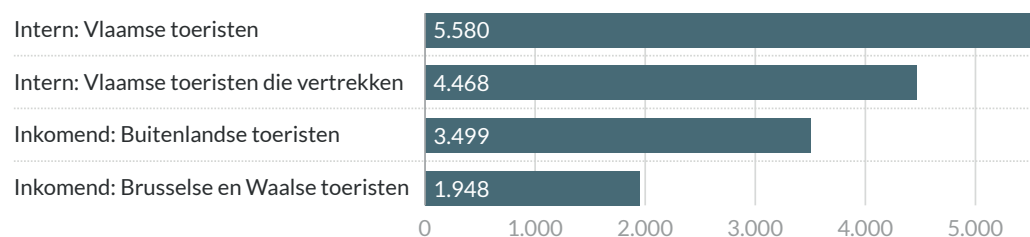
Figuur 1. Uitgaven door intern en inkomend toerisme
Vlaams Gewest, 2008-2022, in miljard euro (prijzen van 2022)

Bron: Toerisme Vlaanderen: Kunststedenonderzoek 2022-2023, Cruisetoerisme 2019, Onderzoek congresgangers 2020-2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Kustonderzoek 2021-2022, Trendrapport Kust 2021-2022, Onderzoek Tweede verblijven 2007 en 2015, Dagtoerisme Kust 2018; Statbel: Reisonderzoek 2022; Westtoer en Provinciale Toerismeorganisaties, Vlaanderen Vakantieganger- regio's 2017; ONS: TravelPac 2016; FPB: RIOT 2015, bewerking VSA. Meer details: zie bijlage van dit rapport.

De Vlaamse toeristen gaven in totaal ruim 10 miljard euro of bijna 65% van die 15,5 miljard uit: 36% gebeurde door inwoners die in hun eigen gewest toerist zijn en bijna 29% door Vlaamse toeristen die op reis vertrekken buiten het Vlaamse Gewest. Bij deze laatste groep worden enkel de uitgaven in rekening gebracht die voorafgaand aan het vertrek in het Vlaamse Gewest worden gedaan bij onder meer reisbureaus, touroperators of (lucht)vervoer. Daarnaast zijn buitenlandse toeristen goed voor ruim 22,5% van de totale uitgaven door toeristen in het Vlaamse Gewest, inwoners van het Brusselse en Waalse Gewest goed ruim 12,5%.

Figuur 2. Uitgaven door inkomend en intern toerisme, naar herkomst toerist
Vlaams Gewest, 2022, in miljoen euro

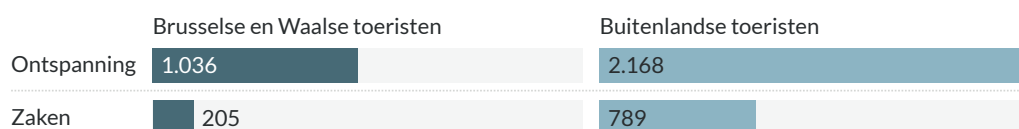
Bron: Toerisme Vlaanderen: Kunststedenonderzoek 2022-2023, Cruisetoerisme 2019, Onderzoek congresgangers 2020-2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Kustonderzoek 2021-2022, Trendrapport Kust 2021-2022, Onderzoek Tweede verblijven 2007 en 2015, Dagtoerisme Kust 2018; Statbel: Reisonderzoek 2022; Westtoer en Provinciale Toerismeorganisaties, Vlaanderen Vakantieganger- regio's 2017; ONS: TravelPac 2016; FPB: RIOT 2015,

In totaal werden in 2022 in het Vlaamse Gewest bijna 5,5 miljard euro aan consumptie-uitgaven gedaan door het inkomend toerisme, dus door niet-Vlaamse toeristen in het Vlaamse Gewest. Bijna 2 miljard euro aan bestedingen werd gedaan door Brusselse en Waalse toeristen en 3,5 miljard euro door de buitenlandse toeristen. Deze 3,5 miljard euro werd voor 2,2 miljard uitgegeven door buitenlandse verblijfstoeristen, ruim een half miljard door de buitenlandse dagtoeristen en iets minder dan 0,8 miljard euro door de buitenlandse zakenreizigers. Bij de Brusselse en Waalse toeristen geven de verblijfstoeristen ruim 1 miljard euro uit en de dagtoeristen iets meer dan een half miljard euro. In vergelijking met 2018 (in prijzen van 2022) werd er in 2022 bijna 450 miljoen euro meer uitgegeven door inkomende toeristen. De toename is vooral te zien bij het toerisme voor het motief ontspanning.

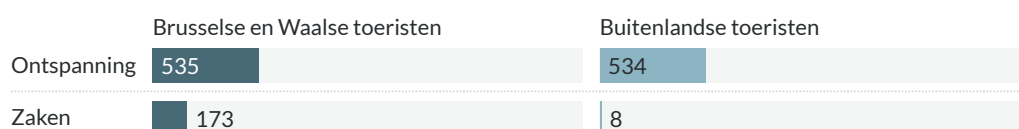
Figuur 3. Uitgaven door inkomend toerisme naar herkomst en motief

Vlaams Gewest, 2022, in miljoen euro

Verblijfstoeristen

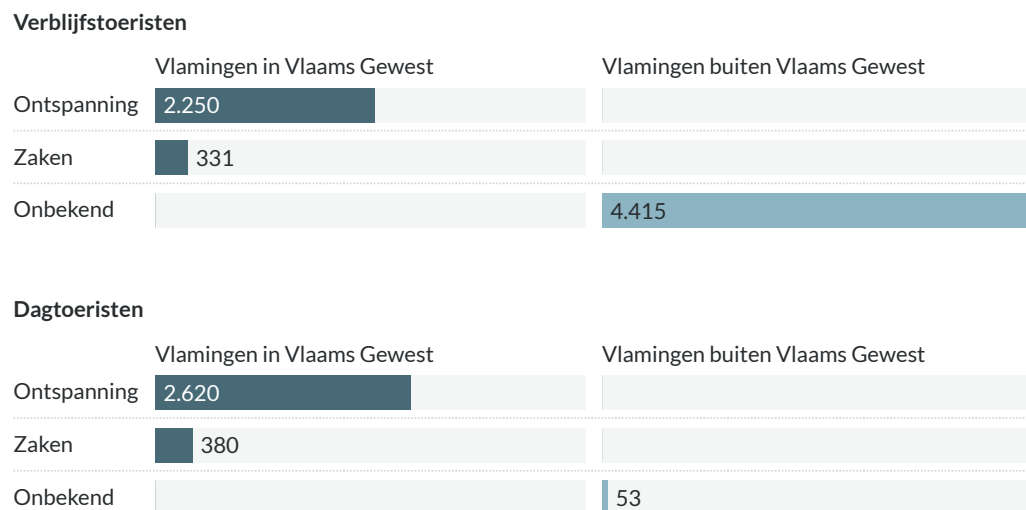
Dagtoeristen

Bron: Toerisme Vlaanderen: Kunststedenonderzoek 2022-2023, Cruisetoerisme 2019, Onderzoek congresgangers 2020-2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Kustonderzoek 2021-2022, Trendrapport Kust 2021-2022, Onderzoek Tweede verblijven 2007 en 2015, Dagtoerisme Kust 2018; Statbel: Reisonderzoek 2022; Westtoer en Provinciale Toerismeorganisaties, Vlaanderen Vakantieganger- regio's 2017; ONS: TravelPac 2016; FPB: RIOT 2015, bewerking VSA. Meer details: zie bijlage van dit rapport.

Het intern toerisme (Vlaamse toeristen in het Vlaamse Gewest) was in 2022 goed voor ruim 10 miljard euro aan consumptie-uitgaven. Iets minder dan de helft hiervan werd uitgegeven door de Vlaamse toeristen die op reis vertrekken buiten het Vlaamse Gewest. De overige 5,6 miljard euro werd uitgegeven door inwoners uit het Vlaamse Gewest die toerist zijn in hun eigen gewest. Ruim 2,2 miljard euro werd besteed door de Vlaamse verblijfstoeristen voor het motief ontspanning. Daarnaast werd 2,6 miljard euro uitgegeven door de Vlaamse dagtoerist voor het motief ontspanning. De Vlaamse dagzakentoeuristen gaven samen bijna 400 miljoen euro uit. De overnachtende Vlaamse zakentoeuristen spendeerden ten slotte iets meer dan 330 miljoen euro in het Vlaamse Gewest. In vergelijking met 2018 zien we in 2022 een toename met 1,8 miljard euro aan uitgaven door intern toerisme. Deze toename manifesteert zich vooral bij het motief ontspanning, zowel bij de verblijfstoeristen (onder andere door opname tweede verblijvers in deze cijfers en niet later in de oefening) als bij de dagtoeristen.

Figuur 4. Uitgaven door intern toerisme naar herkomst en motief
 Vlaams Gewest, 2022, in miljoen euro

Bron: Toerisme Vlaanderen: Kunststedenonderzoek 2022-2023, Cruisetoerisme 2019, Onderzoek congresgangers 2020-2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Kustonderzoek 2021-2022, Trendrapport Kust 2021-2022, Onderzoek Tweede verblijven 2007 en 2015, Dagtoerisme Kust 2018; Statbel: Reisonderzoek 2022; Westtoer en Provinciale Toerismeorganisaties, Vlaanderen Vakantieganger- regio's 2017; ONS: TravelPac 2016; FPB: RIOT 2015,

1.2.2 ANDERE COMPONENTEN VAN TOERISMECONSUMPTIE

Naast de klassieke uitgaven van toeristen, worden ook andere componenten van toerismeconsumptie meegenomen in de berekening van de satellietrekening toerisme. In de eerste plaats wordt de waarde van 'gratis' overnachtingen (eigen gebruik van een tweede verblijf of gratis bij vrienden, familie of kennissen) in rekening gebracht. In 2022 werden in totaal bijna 25 miljoen overnachtingen in tweede verblijven geschat, met een reële waarde van 711 euro aan 'gratis' overnachtingen.

Verder zijn ook de sociale overdrachten van de overheid die maken dat de toerist minder moet betalen dan de werkelijke kostprijs van een goed, een onderdeel van toeristische consumptie. De subsidies aan toerisme, cultuur en recreatie die rechtstreeks ten goede komen aan de gezinnen waren in 2022 goed voor 355 miljoen euro. Daarnaast kwam bijna 665 miljoen euro aan subsidies aan vervoer ten goede aan toeristen.

Verder wordt ook de aankoop van duurzame toerismegoederen opgenomen als toerismeconsumptie. In 2022 werden in het Vlaamse Gewest voor iets meer dan een half miljard euro aan duurzame toerismegoederen gekocht. Het gaat dan zowel om grote aankopen (zoals mobilhomes of caravans) als om kleinere aankopen (zoals kampeergerief of foto toestellen).

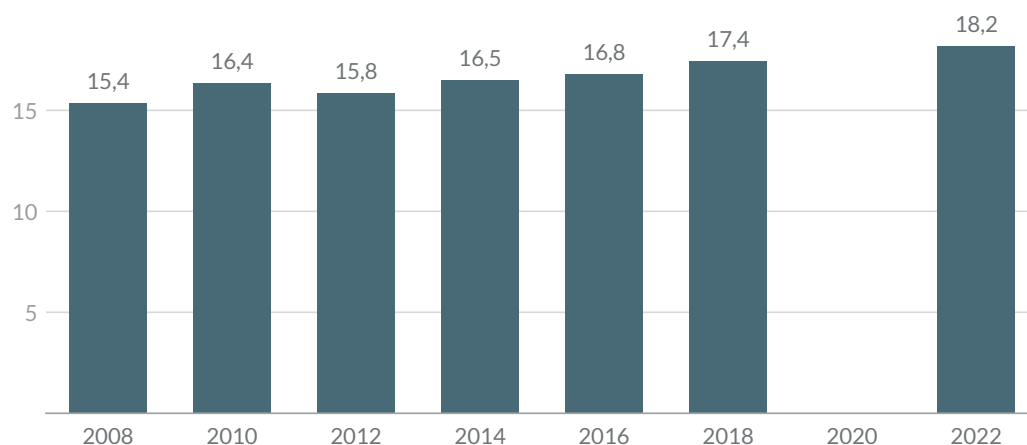
Een vierde component die wordt opgenomen, zijn de uitgaven door rederijen en bemanningsleden van cruiseschepen die ze bij het aanmeren in Vlaamse havens doen. In 2022 ging het samen om ruim 7,5 miljoen euro.

Ten slotte worden ook de uitgaven van congresorganisatoren in rekening gebracht. In 2022 gaat het om bijna 390 miljoen euro.

1.2.3 TOTAAL TOERISTISCHE CONSUMPTIE

Als alle componenten van de toerismeconsumptie worden opgeteld, zien we een totale uitgave van ruim 18 miljard euro in 2022. Dat is 750 miljoen euro meer dan in 2018 en 2,8 miljard euro meer dan in 2008 (in prijzen van 2022). Tussen 2008 en 2022 was er dus sprake van een reële toename van de toeristische consumptie in het Vlaamse Gewest.

Figuur 5. Totale toeristische consumptie
Vlaams Gewest, 2008-2022, in miljard euro (prijzen van 2022)

Bron: Toerisme Vlaanderen: Kunststedenonderzoek 2022-2023, Cruisetoerisme 2019-2023, Onderzoek congresgangers 2020-2022, Onderzoek congresorganisatoren 2020-2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Kustonderzoek 2021-2022, Trendrapport Kust 2021-2022, Onderzoek Tweede verblijven 2007 en 2015, Dagtoerisme Kust 2018; Statbel: Reisonderzoek 2022, Huishoudbudgetonderzoek 2022; Westtoer en Provinciale Toerismeorganisaties, Vlaanderen Vakantieganger- regio's 2017; ONS: TravelPac 2016; FPB: RIOT 2015; Departement FB: Uitgavenbegroting 2022; Subsidieregister; ABB: Jaarrekeningen gemeenten en provincies 2022; NMBS & Infrabel: Jaarverslag 2022, bewerking VSA. Meer details: zie bijlage van dit rapport.

De uitgaven door toeristen waren in 2022 goed voor 15,5 miljard euro of 85% van de totale toeristische consumptie. De andere componenten van toeristische consumptie waren opgeteld goed voor 2,7 miljard euro. Het gaat om de tegenwaarde van de huur-uitgaven wanneer toeristen gratis verblijven in hun tweede verblijf of dat van familie, vrienden en kennissen (711 miljoen euro of 4%), de subsidies die ten goede komen aan de individuele toerist (1 miljard euro of 5,6%), de uitgaven aan duurzame toerismegoederen (ruim een half miljard euro

of 3%) en de uitgaven door congresorganisatoren (bijna 400 miljoen of 2%). De uitgaven door rederijen en bemanningsleden van cruises maken met 7,5 miljoen euro maar een fractie van het totaal uit.

Tabel 3. Totale toerismeconsumptie naar soort en uitgavencategorie
Vlaams Gewest, 2022, in miljoen euro

	Bestedingen	UITGAVEN TOERISTEN		ANDERE COMPONENTEN VAN TOERISTISCHE CONSUMPTIE			Cruises	Organisatie congressen	TOTAAL
		Inkomend	Intern	Accomodat tweede verblijven	Subsidies	Duur- zame goederen			
1	Accomodat ie	1.044	807	711					2.562
2	Voeding- en drankverstrekking	1.453	2.515						3.968
3	Personenvervoer te land (spoor + weg + water)	202	578		664		6		1.451
4	Personenvervoer door de lucht	1.180	2.071		3				3.254
5	Diensten van reisagentschappen, touroperators en gidsen	506	2.346						2.852
6	Culturele diensten + diensten voor recreatie en sport	281	429		355				1.066
7	Diensten voor organisatie van congressen							388	388
8	Andere	781	1.301			568	1		2.651
TOTAAL		5.447	10.048	711	1.022	568	8	388	18.191

Bron: Toerisme Vlaanderen: Kunststedenonderzoek 2022-2023, Cruisetoerisme 2019-2023, Onderzoek congresgangers 2020-2022, Onderzoek congresorganisatoren 2020-2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Kustonderzoek 2021-2022, Trendrapport Kust 2021-2022, Onderzoek Tweede verblijven 2007 en 2015, Dagtoerisme Kust 2018; Statbel: Reisonderzoek 2022, Huishoudbudgetonderzoek 2022; Westtoer en Provinciale Toerismeorganisaties, Vlaanderen Vakantieganger- regio's 2017; ONS: TravelPac 2016; FPB: RIOT 2015; Departement FB: Uitgavenbegroting 2022, Subsidieregister; ABB: Jaarrekeningen gemeenten en provincies 2022; NMBS & Infrabel: Jaarverslag 2022, bewerking VSA.
Meer details: zie bijlage van dit rapport.

Naar uitgavencategorie is de categorie 'voeding- en drankverstrekking', de restaurants en cafés dus, de grootste categorie met een aandeel van bijna 22% van de totale consumptie. Verder is het personenvervoer door de lucht goed voor 18% van de toeristische consumptie. Daarnaast zijn er 3 uitgavencategorieën die schommelen rond 14% tot 16%: accommodatie, reisagentschappen, touroperators en gidsen en de categorie 'andere'. Hierin zitten alle shoppinguitgaven van toeristen, alsook de aankoop van duurzame toerismegoederen. De andere uitgavencategorieën staan in voor 2% tot 8% van de toeristische consumptie.

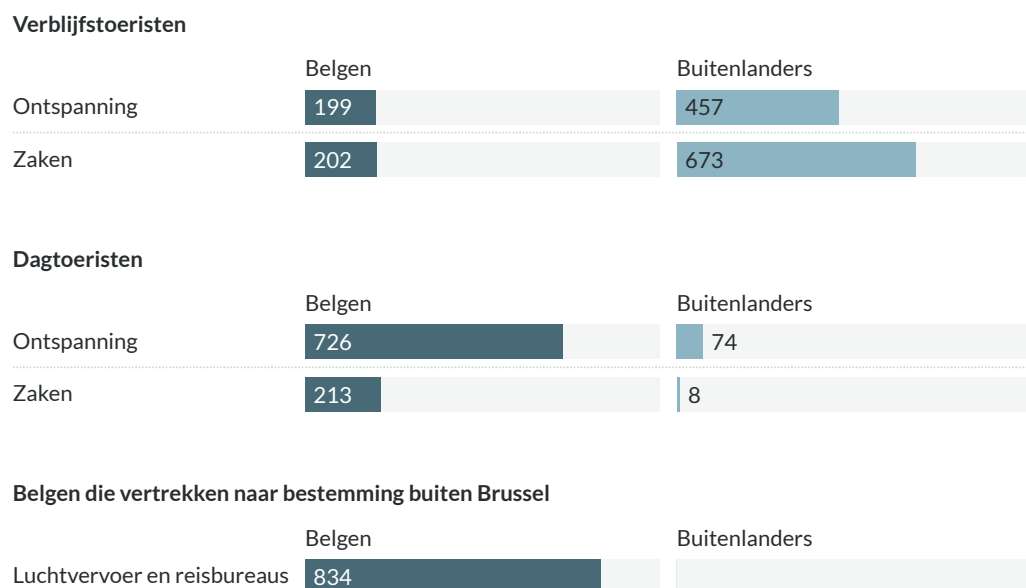
1.3 TOERISTISCHE CONSUMPTIE IN HET BRUSSELS GEWEST

Ook in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest zijn het niet enkel de uitgaven van toeristen die de toeristische consumptie bepalen. In de eerste plaats wordt de tegenwaarde van overnachtingen in tweede verblijven meegenomen. Subsidies ten voordele van de toeristen en de aankoop van duurzame toerismegoederen moeten meegenomen worden, al wordt voor deze twee componenten in het Brussels Gewest gewerkt met schattingen en niet met exacte bedragen. Voor de uitgaven van rederijen en bemanningsleden in Brussel en uitgaven van congresorganisatoren werd analoog gewerkt aan de methode in het Vlaamse Gewest. De bronnen die gebruikt werden voor deze berekeningen zijn grotendeels dezelfde als in het Vlaamse Gewest. Meer details over bronnen en methoden kan in de bijlage van dit rapport geconsulteerd worden.

1.3.1 UITGAVEN DOOR TOERISTEN

In totaal waren er in 2022 3,4 miljard euro aan toeristische bestedingen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Ruim 800 miljoen euro hiervan betreffen uitgaven aan reisbureaus en luchtvervoer door Belgen die vertrekken naar een bestemming buiten Brussel. De Belgische verblijfstoeristen in Brussel geven samen 400 miljoen euro uit, ongeveer de helft voor het motief ontspanning en de helft voor het motief zaken. Daarnaast wordt bijna 1 miljard uitgegeven door Belgische dagtoeristen en omgevingsrecreanten, waarvan één vierde door dagzakentoeeristen. De buitenlandse verblijfstoeristen geven ruim 1,1 miljard uit, met een overwicht voor de uitgaven door zakentoeeristen. Buitenlandse dagtoeristen zijn vooral voor het ontspanningsmotief in Brussel en geven samen ruim 80 miljoen euro uit. In vergelijking met 2018 werd in 2022 ongeveer evenveel uitgegeven door toeristen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest: in prijzen van 2022 werd een minieme daling van 66 miljoen euro vastgesteld ten opzichte van 2018.

Figuur 6. Uitgaven door toeristen naar herkomst en motief
Brussels Gewest, 2022, in miljoen euro

Bron: Toerisme Vlaanderen: Toerisme in cijfers 2022, Congresbarometer 2022, Cruisetoerisme 2019-2022, Kunststedenonderzoek 2011, Kunststedenonderzoek 2022-2023, Onderzoek congresgangers 2020-2022; Statbel: Platformdata 2022, Reisonderzoek 2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Trendrapport Kust 2021-2022, Onderzoek Tweede verblijven 2015; FPB: RIOT 2015, bewerking VSA. Meer details: zie bijlage van dit rapport.

1.3.2 ANDERE COMPONENTEN VAN TOERISMECONSUMPTIE

Het totaalbedrag aan subsidies ten voordele van de individuele toeristen in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2022 wordt geschat op ruim 330 miljoen euro. Het gaat daarbij om ruim 187 miljoen euro aan subsidies voor vervoer en bijna 145 miljoen euro aan subsidies voor cultuur, recreatie en toerisme.

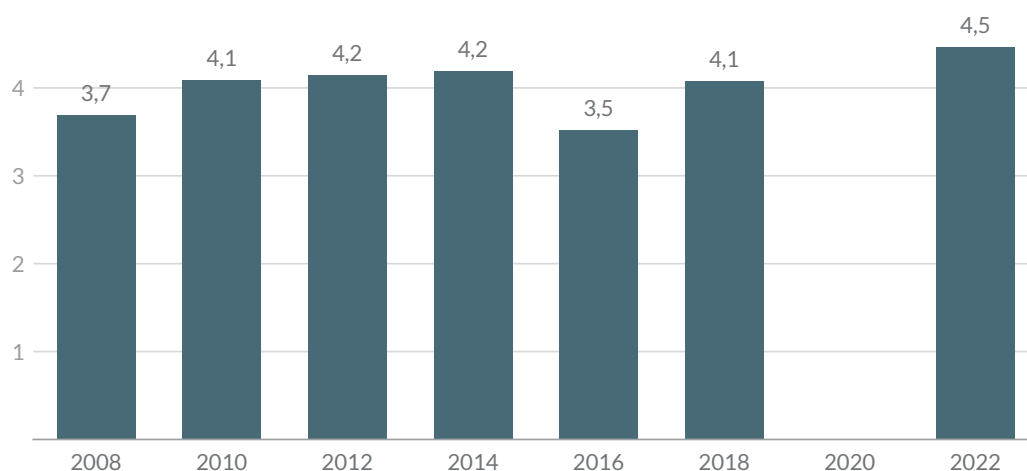
Voor de aankoop van duurzame toerismegoederen werd in totaal bijna 104 miljoen euro opgenomen als deel van de toeristische consumptie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Verder tellen we 0,3 miljoen euro als uitgaven van rederijen en bemanningsleden van cruises en ruim 600 miljoen euro aan uitgaven van congresorganisatoren.

1.3.3 TOTAAL TOERISTISCHE CONSUMPTIE

De totale toerismeconsumptie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest was in 2022 goed voor bijna 4,5 miljard euro. Dat is bijna 400 miljoen euro meer dan in 2018 (in prijzen van 2022). Sinds 2008 steeg de toerismeconsumptie bij elk meetpunt heel licht, maar in 2016 was er een sterke terugval. Reden

hiervoor zijn de aanslagen in Brussel in maart 2016, die maakten dat het aantal toeristen in Brussel dat jaar sterk daalde. In 2018 was er een duidelijke heropleving van de toeristische consumptie, in 2022 stijgt het bedrag voor het eerst terug hoger dan in 2014.

Figuur 7. Totale toeristische consumptie
Brussels Gewest, 2008-2022, in miljard euro (prijzen van 2022)

Bron: Toerisme Vlaanderen: Toerisme in cijfers 2022, Congresbarometer 2022, Cruisetoerisme 2019-2022, Kunststedenonderzoek 2011, Kunststedenonderzoek 2022-2023, Onderzoek congresgangers 2020-2022, Onderzoek congresorganisatoren 2020-2022; Statbel: Platformdata 2022, Reisonderzoek 2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Trendrapport Kust 2021-2022, Onderzoek Tweede verblijven 2015; FPB: RIOT 2015; Departement FB: Uitgavenbegroting 2022, Subsidieregister; ABB: Jaarrekeningen gemeenten en provincies 2022; NMBS & Infrabel: Jaarverslag 2022, bewerking VSA. Meer details: zie bijlage van dit rapport.

Het grootste deel van de toerismeconsumptie in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest werd gerealiseerd door de uitgaven van de toeristen zelf. Daarnaast werd nog ruim 330 miljoen euro aan subsidies opgenomen, bijna 105 miljoen euro aan uitgaven aan duurzame toerismegoederen en 602 miljoen euro aan uitgaven door organisatoren van congressen.

De grootste groep aan uitgaven wordt gedaan in de restaurants en cafés. 19% van de totale toerismeconsumptie vindt plaats aan voeding- en drankverstrekking. De uitgaven aan accommodatie en aan diensten van reisagentschappen, touroperators en gidsen, zijn goed voor elk 16% van de totale toerismeconsumptie.

Tabel 4. Totale toerismeconsumptie naar soort en uitgavencategorie

Brussels Gewest, 2022, in miljoen euro

		UITGAVEN TOERIS- TEN	ANDERE COMPONENTEN VAN TOERISTISCHE CONSUMPTIE						
	Bestedingen		Accomodat tweede verblijven	Subsidies	Duur- zame goederen	Cruises	Organisatie congressen	TOTAAL	
1	Accomodat ie	684	46					729	
2	Voeding- en drankverstreking	851						851	
3	Personenvervoer te land (spoor + weg + water)	221		188		0,05		409	
4	Personenvervoer door de lucht	167						167	
5	Diensten van reisagentschappen, touroperators en gidsen	710						710	
6	Culturele diensten + diensten voor recreatie en sport	288		144				433	
7	Diensten voor organisatie van congressen						602	602	
8	Andere	465			104	0,29		569	
TOTAAL		3.386	46	332	104	0,34	602	4.470	

Bron: Toerisme Vlaanderen: Toerisme in cijfers 2022, Congresbarometer 2022, Cruisetoerisme 2019-2022, Kunststedenonderzoek 2011, Kunststedenonderzoek 2022-2023, Onderzoek congresgangers 2020-2022, Onderzoek congresorganisatoren 2020-2022; Statbel: Platformdata 2022, Reisonderzoek 2022; Westtoer: Dagtrips door Belgen 2022, Trendrapport Kust 2021-2022, Onderzoek Tweede verblijven 2015; FPB: RIOT 2015; Departement FB: Uitgavenbegroting 2022, Subsidieregister; ABB: Jaarrekeningen gemeenten en provincies 2022; NMBS & Infrabel: Jaarverslag 2022, bewerking VSA. Meer details: zie bijlage van dit rapport.

ECONOMISCHE INDICATOREN

Op basis van de gegevens over de toerismeconsumptie en de gegevens van het aanbod van de verschillende toeristische bedrijfstakken, kunnen een aantal economische indicatoren berekend worden. Hieronder wordt achtereenvolgens ingegaan op de bruto toegevoegde waarde van de toeristische bedrijfstakken, de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme en de tewerkstelling in de toeristische sector. Voor elk van deze indicatoren komt zowel het resultaat in het Vlaamse Gewest als in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest aan bod. Daarnaast wordt dit resultaat waar mogelijk ook vergeleken in de tijd, met andere sectoren en met andere landen.

De verschillende economische indicatoren werden opgebouwd volgens de internationaal geldende methodologie van de satellietrekening toerisme, waarvan de details in de bijlage van dit rapport kunnen bekeken worden. Ook de specifieke TSA-tabellen waarop deze cijfers zijn gebaseerd, namelijk TSA-tabel 5, 6 en 7 kunnen in de bijlage worden geconsulteerd. TSA-tabel 5 geeft de details over het aanbod weer, TSA-tabel 6 verbindt het aanbod uit TSA-tabel 5 met de totale consumptie uit TSA-tabel 4 en TSA-tabel 7 beschrijft het aantal arbeidsplaatsen.

2.1 BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE VAN DE TOERISTISCHE SECTOR

De bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie (Gross value added of tourism industries of GVATI) omvat de totale toegevoegde waarde gegenereerd door de toeristische sector, ongeacht of ze door toeristen of niet-toeristen wordt verbruikt. Deze indicator telt dus de bruto toegevoegde waarde op van alles wat in de toeristische sector geproduceerd wordt. Tegelijk laat het de bruto toegevoegde waarde van de niet-toeristische bedrijfstakken buiten beschouwing, hoewel deze ook producten kunnen leveren die worden geconsumeerd door toeristen. Het gaat dus kortweg over de bruto toegevoegde waarde van het toeristische aanbod. Zo wordt bijvoorbeeld de volledige bruto toegevoegde waarde van de horecasector opgenomen, terwijl er ook niet-toeristen uitgaven doen in de horeca, zoals een trouwfeest in een hotel. Tegelijk wordt de bruto toegevoegde waarde van bijvoorbeeld de detailhandel niet meegerekend, hoewel toeristen vaak gaan shoppen tijdens hun uitstap.

Deze indicator wordt berekend op basis van de Interregionale Input-Outputtabellen (RIOT) en de regionale Aanbod- en Gebruikstabellen (AGT). Deze werd voor alle Belgische gewesten opgemaakt door het Federaal Planbureau. De cijfers hebben betrekking op het jaar 2015 en werden aangeleverd voor 143 verschillende bedrijfstakken. Omdat bepaalde bedrijfstakinformatie op een hoger detailniveau nodig is dan de RIOT

kan geven, werden een aantal variabelen uit deze RIOT versleuteld aan de hand van de gedecentraliseerde RSZ-statistiek (Rijksdienst voor Sociale Zekerheid). Zo zitten de musea, dierentuinen, bibliotheken en archieven allemaal samen in dezelfde groep binnen de RIOT, terwijl enkel musea en dierentuinen deel uitmaken van de toeristische sector. Om het aandeel van bibliotheken en archieven weg te laten, verminderen we de totale cijfers a rato van het aantal werknemers in deze deelcategorie in de grote groep.

2.1.1 VLAAMS EN BRUSSELS GEWEST

De bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie was in het Vlaamse Gewest in 2022 goed voor bijna 12,2 miljard euro of 4,5% van de totale bruto toegevoegde waarde in het gewest. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest was de bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie in 2022 gelijk aan 4,8 miljard euro of 5,5% van de totale bruto toegevoegde waarde. De totale bruto toegevoegde waarde van toeristische industrie in beide gewesten samen was in 2022 gelijk aan 17 miljard euro of 4,8% van de totale bruto toegevoegde waarde.

2.1.2 VERGELIJKING MET ANDERE SECTOREN

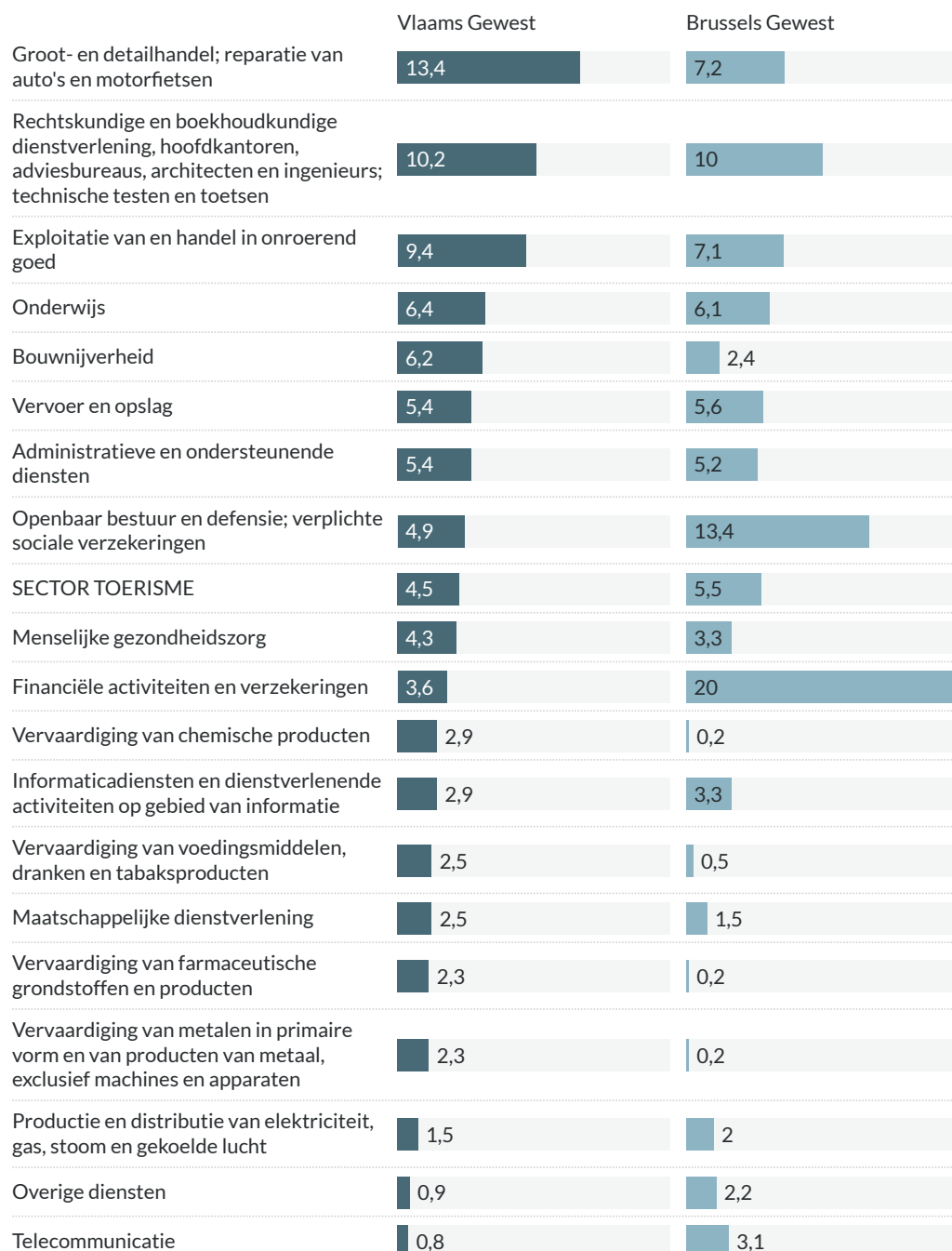
De toeristische sector, samengesteld uit diverse deelbedrijfstakken, kan ook vergeleken worden met andere bedrijfstakken (NACE-takken). De toeristische sector is zoals gezegd in het Vlaamse Gewest goed voor 4,5% van de totale bruto toegevoegde waarde.

Dat is net iets hoger dan de gezondheidszorg (4,3%) en bijna een procentpunt hoger dan de sector van de financiële activiteiten en verzekeringen (3,6%). Andere bedrijfstakken met een lager aandeel in toegevoegde waarde dan toerisme zijn o.a. de informatie en communicatiesector (2,9%) en de sector van de maatschappelijke dienstverlening (2,5%). Ook heel wat industriële sectoren scoren een stuk lager op vlak van toegevoegde waarde dan de sector toerisme: de chemische industrie (2,9%), de voedings- en genotindustrie (2,5%) en de farmaceutische industrie (2,3%).

Het aandeel van de openbare besturen, defensie en sociale verzekeringen (4,9%) in de toegevoegde waarde is iets hoger dan dat van de toeristische sector. De administratieve en ondersteunende diensten en de sector vervoer en opslag zijn elk goed voor 5,4% van de toegevoegde waarde in het Vlaamse Gewest. Het onderwijs (6,4%) en de bouwnijverheid (6,2%) halen een nog iets hoger aandeel. De sectoren waarvan het aandeel in de toegevoegde waarde veel hoger ligt dan de toerismesector de exploitatie van en handel in onroerend goed (9,3%), de zakelijke dienstverlening (10,2%) en vooral de groot- en detailhandel, inclusief de reparatie van auto's en motorfietsen (13,4%).

Figuur 8. Bruto toegevoegde waarde naar bedrijfstak

Vlaams en Brussels Gewest, 2021, in % van de totale toegevoegde waarde

Noot: bedrijfstakken (A38) die in beide gewesten een aandeel hadden kleiner dan 2% worden niet opgenomen in de figuur.

Bron: Sector Toerisme: VSA: Satellietrekening Toerisme; andere bedrijfstakken: Nationale Bank van België, bewerking VSA.

In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest was het aandeel van 5,5% van de totale toegevoegde waarde van de toeristische sector in 2022 groter dan heel wat andere sectoren. Dat heeft te maken met de ligging en het karakter van het gewest. Vooral dienstverlenende sectoren hebben hoge aandelen in Brussel, terwijl de aandelen van andere bedrijfstakken dan weer opvallend laag zijn.

2.1.3 VERGELIJKING MET ANDERE LANDEN

In wat volgt wordt de bruto toegevoegde waarde van de toeristische sector in Vlaanderen vergeleken met de situatie in andere Europese landen waar reeds een satellietrekening toerisme werd opgesteld. Bij deze vergelijking moet wel enige voorzichtigheid aan de dag gelegd worden, want hoewel het theoretisch raamwerk voor de TSA werd vastgesteld, zijn er voor het berekenen van deze indicator heel wat vrijheidsgraden in de keuze van het al dan niet opnemen van bepaalde land-specifieke karakteristieke bedrijfstakken. Zo kiest Duitsland er bijvoorbeeld voor om de gezondheidssector mee te nemen, gezien er relatief veel sanatoria zijn in Duitsland en het gaat om een vorm van medisch toerisme (voorzorg- en revalidatie). Ook Oostenrijk en Tsjechië geven aan om de met toerisme verbonden of karakteristieke bedrijfstakken mee te nemen.

Tabel 5. Totaal volume van toerisme, naar herkomst, type en motief

Landen met TSA, 2019 en 2022, in % van de totale bruto toegevoegde waarde

LAND	AANDEEL	JAARTAL
Tsjechië	33,5	2019
Kroatië	24,4	2019
Duitsland	23,8	2019
Spanje	22,0	2019
Oostenrijk	16,7	2019
Litouwen	16,4	2019
Frankrijk	13,9	2019
Italië	13,7	2019
Portugal	9,7	2019
Ierland	8,8	2019
Estland	7,4	2019
Roemenië	7,1	2019
Hongarije	6,8	2019
Letland	6,8	2019
Denemarken	5,9	2019
Slovakije	5,7	2019
Brussels Gewest	5,5	2022
Luxemburg	5,2	2019
Vlaams + Brussels Gewest	4,8	2022
Slovenië	4,7	2019
Finland	4,7	2019
België	4,6	2019
Vlaams Gewest	4,5	2022
Zweden	3,1	2019

Bron: EU-landen: Eurostat: Data collection on TSA, 2022; Vlaams en Brussels Gewest: VSA: Satellietrekening Toerisme Vlaams en Brussels Gewest 2022.

Het Vlaamse Gewest haalt in vergelijking met verschillende landen in de Europese Unie bijna het laagste aandeel van de toeristische sector in de totale bruto toegevoegde waarde. Enkel in Zweden is het aandeel lager. Het Vlaamse aandeel van 4,5% sluit dicht aan bij dat van Finland en Slovenië. Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest haalt met 5,5% hoger aandeel waardoor ook het totaal voor beide gewesten wat hoger uitkomt en in de buurt komt van het aandeel in Slovakije en Denemarken. De meer typische toerismelanden zoals Italië, Frankrijk, Oostenrijk, Spanje en Kroatië halen percentages hoger dan 10%. Ook Duitsland, Litouwen en vooral Tsjechië scoren opvallend hoog.

2.2 DIRECTE BRUTO TOEGEVOEGDE WAARDE VAN TOERISME

De directe bruto toegevoegde waarde van toerisme (tourism direct gross value added of TDGVA) neemt de toegevoegde waarde op van zowel de toeristische industrie als de andere industrieën, maar enkel voor het aandeel dat in deze sectoren ook daadwerkelijk door toeristen wordt geconsumeerd. In deze indicator wordt dus de productie van alle bedrijfstakken die wordt afgenomen door niet-toeristen buiten beschouwing gelaten. Het gaat kortweg over de bruto toegevoegde waarde van het toeristische verbruik. Ter illustratie: de trouwfeesten die doorgaan in een hotel worden hier niet in rekening gebracht, terwijl de uitgaven van toeristen aan shopping in een kledingzaak wel worden meegeteld.

Voor de berekening van deze indicator wordt een beroep gedaan op de totale consumptie uit TSA-tabel 4 en dus op alle bronnen die bij de berekeningen hiervoor werden aangehaald. Daarnaast wordt ook het aanbod van de toeristische bedrijfstakken gebruikt zoals berekend in TSA-tabel 5. Hiervoor wordt zoals eerder aangegeven een beroep gedaan op de Interregionale Input Outputtabellen 2015 (RIOT 2015) en op de RSZ. Meer details kunnen geraadpleegd worden in de bijlage van dit rapport.

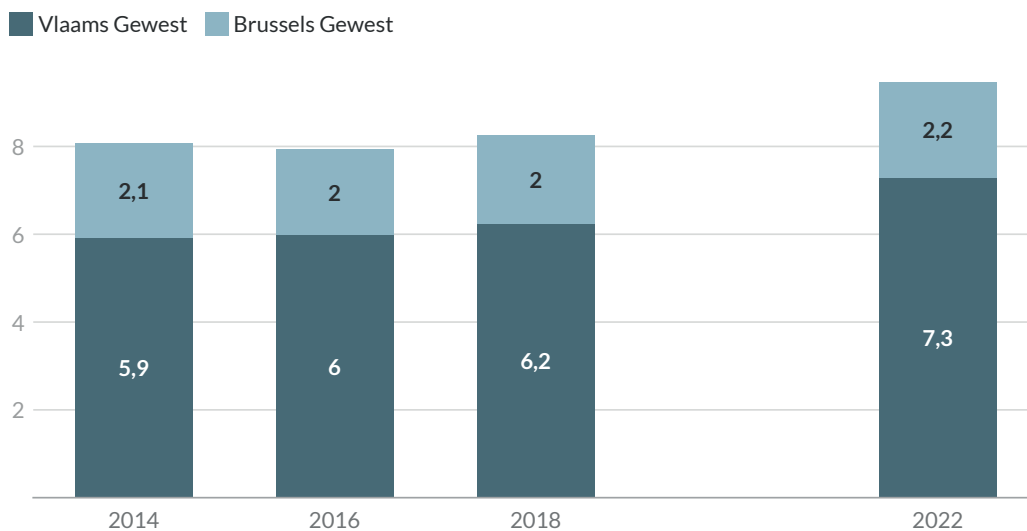
2.2.1 VLAAMS EN BRUSSELS GEWEST

De directe bruto toegevoegde waarde van toerisme in het Vlaamse Gewest was in 2022 gelijk aan 7,3 miljard euro of 2,7% van de totale bruto toegevoegde waarde in het gewest. 72% van dit bedrag (5,2 miljard euro) wordt gegenereerd als bruto toegevoegde waarde voor het toeristisch verbruik in de toeristische bedrijfstakken. De bruto toegevoegde waarde voor het toerismeaandeel in de niet-toeristische bedrijfstakken is gelijk aan 2 miljard euro.

Voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest was de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme in 2022 gelijk aan 2,2 miljard euro of 2,5% van de totale bruto toegevoegde waarde. Drie vierden van dit bedrag (1,7 miljard euro) wordt gegenereerd als bruto toegevoegde waarde voor het toeristisch verbruik in de toeristische bedrijfstakken. De bruto toegevoegde waarde voor het toerismeaandeel in de niet-toeristische bedrijfstakken is gelijk aan ruim 520 miljoen euro.

Als de som van beide gewesten wordt gemaakt, was de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme in 2022 gelijk aan 9,5 miljard euro of 2,6% van de totale bruto toegevoegde waarde in het Vlaamse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest samen.

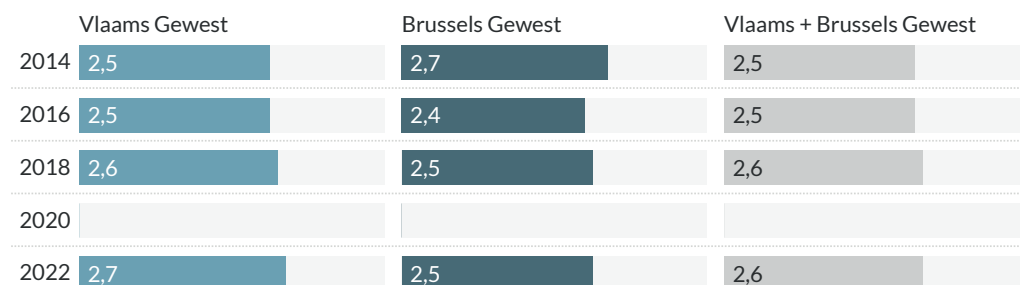
Figuur 9. Directe bruto toegevoegde waarde van toerisme
 Vlaams en Brussels Gewest, 2014-2022, in miljard euro (prijzen van 2022)

Bron: VSA: Satellietrekening Toerisme

In absolute cijfers is er sprake van een toename tussen 2018 en 2022 (in prijzen van 2022) en dat zowel in het Vlaamse als in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. In het Vlaamse Gewest bedroeg de toename 1 miljard euro, in Brussel bijna 160 miljoen euro. In het Vlaamse Gewest stijgt de directe toegevoegde waarde van toerisme sinds 2014 beperkt. In Brussel was er tussen 2014 en 2016 een terugval met 190 miljoen euro (in prijzen 2022). In 2018 komt men daar nog niet terug op het niveau van 2014, in 2022 met 2,2 miljoen euro wel.

Figuur 10. Directe bruto toegevoegde waarde van toerisme
 Vlaams en Brussels Gewest, 2014-2022, in % van totale bruto toegevoegde waarde

Bron: VSA: Stallietrekening Toerisme

Ook de aandelen van de directe toegevoegde waarde van toerisme in de totale toegevoegde waarde van elk gewest namen beperkt toe tussen 2018 en 2022. Het gaat telkens om een beperkte maar reële toename van ongeveer 0,1 procentpunten. De terugval die in 2016 als gevolg van de aanslagen vooral in het Brusselse Gewest te zien was, werd in 2018 deels goedge maakt en zette zich door in 2022.

2.2.2 VERGELIJKING MET ANDERE LANDEN

De directe bruto toegevoegde waarde van toerisme wordt internationaal het meest gebruikt om landen onderling te vergelijken. Deze indicator is immers de kern van de satellietrekening toerisme, omdat ze naast het aanbod van toeristische bedrijfstakken vooral de werkelijke toeristische consumptie mee in kaart brengt.

Als de aandelen van de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme in de totale toegevoegde waarde in het Vlaamse en Brusselse Gewest vergeleken worden met deze in andere Europese landen, moet echter opnieuw enig voorbehoud in acht genomen worden. De directe toegevoegde waarde van toerisme gaat immers binnen de sectoren kijken naar het aandeel dat aan toerisme toegewezen kan worden, waardoor het minder uitmaakt welke bedrijfstakken je al dan niet als toeristisch definieert. De waarden liggen ook veel dicht bij elkaar.

Tabel 6. Directe bruto toegevoegde waarde van toerisme

Landen met TSA, 2019 en 2022, in % van totale bruto toegevoegde waarde

LAND	AANDEEL	JAARTAL
Kroatië	11,3	2019
Portugal	8,1	2019
Spanje	6,9	2019
Italië	6,2	2019
Oostenrijk	5,3	2019
Estland	4,8	2019
Letland	4,8	2019
Ierland	4,4	2019
Nederland	4,4	2019
Duitsland	4,0	2019
Frankrijk	4,0	2019
Slovenië	3,9	2019
Roemenië	3,2	2019
Litouwen	2,9	2019
Tsjechië	2,8	2019
Vlaams Gewest	2,7	2022
Finland	2,7	2019
Vlaams + Brussels Gewest	2,6	2022
Slovakije	2,6	2019
Denemarken	2,4	2019
Brussels Gewest	2,4	2022
Zweden	1,9	2019
België	1,8	2019
Luxemburg	1,2	2019

Bron: EU-landen: Eurostat: Data collection on TSA, 2022; Vlaams en Brussels Gewest: Vlaamse Statistische Autoriteit: satellietrekening Toerisme Vlaams en Brussels Gewest.

Tabel 6 geeft aan dat de percentages voor meer dan de helft van de landen schommelen tussen de 1,8% en 4%. Het Vlaamse en Brusselse cijfer van respectievelijk 2,7% en 2,6% sluit dicht aan bij de percentages uit Denemarken, Slovakije, Finland, Tsjechië en Litouwen. Aandelen boven de 5% zijn te vinden in toerismelanden zoals Oostenrijk, Italië, Spanje, Portugal en Kroatië. Eurostat (2022) schat de directe toegevoegde waarde van toerisme in de EU27 op 4,5% van de totale bruto toegevoegde waarde in de Europese economie.

In de inleiding van dit rapport merkten we op dat gezien de covidcrisis geen Vlaamse TSA 2020 werd opgemaakt. Cijfers van Eurostat (2023) over satellietrekeningen toerisme in Europa bevestigen de zware impact van de covidcrisis op de toeristische sector. De geschatte directe bruto toegevoegde waarde van toerisme daalde op niveau van de EU met 32%, van 572 miljard euro in 2019 naar 388 miljard euro in 2020, wat neerkomt op 500 miljoen 'gederfde' bruto toegevoegde waarde per dag in 2020. Het belang van de

toeristische sector in de totale bruto toegevoegde waarde daalde met 1,3 procentpunt. Wanneer het verlies aan directe bruto toegevoegde waarde van toerisme (-184 miljard euro) wordt vergeleken met het verlies aan bruto toegevoegde waarde van de volledige Europese economie (-440 miljard euro) in 2020, dan blijkt dat 42% van de inkringing van de Europese economie in het eerste jaar van de pandemie, kon worden toegeschreven aan de gehavende toeristische sector.

2.3 TEWERKSTELLING IN DE TOERISTISCHE SECTOR

Voor de tewerkstelling in de toeristische sector worden de arbeidsplaatsen geteld in de toeristische bedrijfstakken en wordt geen rekening gehouden met het toeristisch verbruik. Alle personeel in de horeca wordt dus geteld, maar het personeel in een kledingzaak waar een toerist gaat shoppen wordt niet in rekening gebracht.

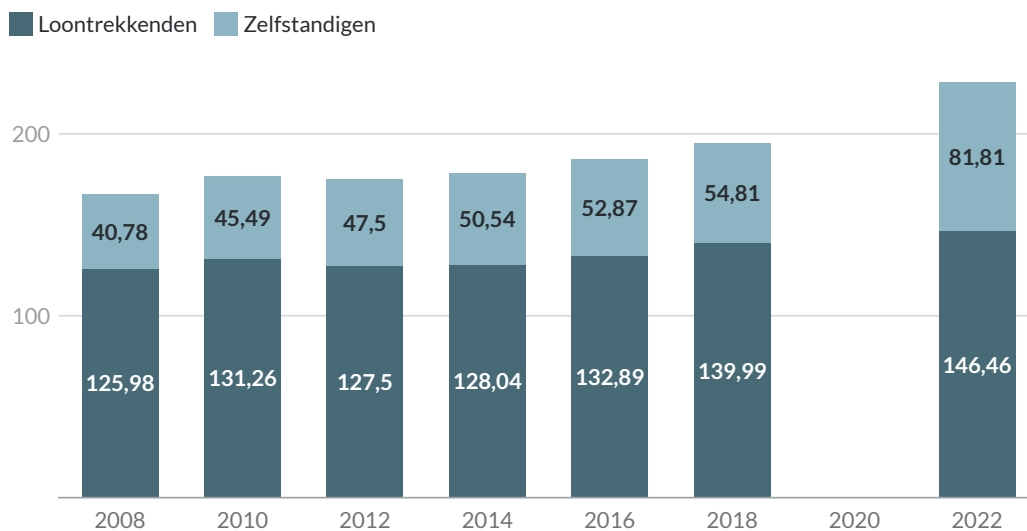
Voor de cijfers over het aantal arbeidsplaatsen in de toeristische bedrijfstakken wordt een beroep gedaan op de Rijksdienst voor Sociale zekerheid (RSZ, meetmoment 30/6/2022) en het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ, meetmoment 31/12/2022).

2.3.1 VLAAMS EN BRUSSELS GEWEST

De totale tewerkstelling in de toeristische sector in het Vlaamse Gewest bedroeg in 2022 146.462 loontrekkende jobs en 81.811 jobs voor zelfstandigen en helpers (inclusief bestuurders). De toeristische jobs nemen ten opzichte van het totaal aantal jobs in het Vlaamse Gewest een aandeel in van 5,9% bij de loontrekkende jobs en 10,5% bij de jobs voor zelfstandigen en helpers. In vergelijking met 2018 steeg de tewerkstelling bij loontrekkenden beperkt in absolute cijfers, maar was er een beperkte daling wanneer deze jobs werden uitgedrukt als in aandeel tot het totaal aantal jobs. Bij zelfstandigen en helpers steeg de tewerkstelling in absolute en relatieve aantallen aanzienlijk. Tussen 2008 en 2022 was er zowel voor loontrekkenden als voor zelfstandigen steeds een toename te zien in het aantal toeristische arbeidsplaatsen.

Figuur 11. Tewerkstelling in de toeristische sector

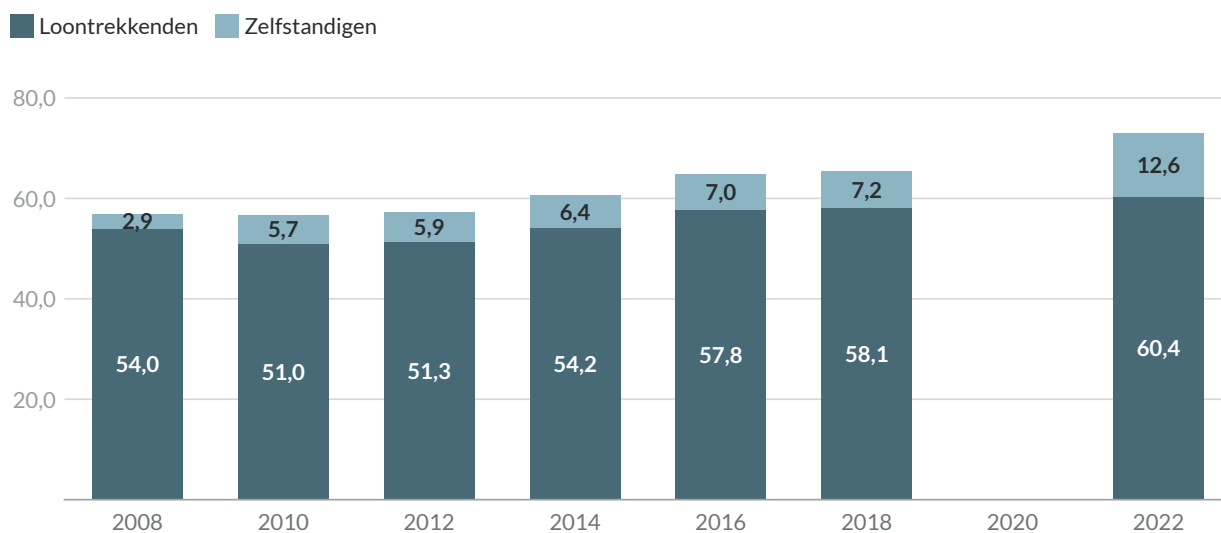
Vlaams Gewest, 2008-2022, aantal arbeidsplaatsen x 1.000

Bron: Toerisme Vlaanderen, op basis van RSZ, RSVZ, bewerking VSA

In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest waren er in 202 60.392 loontrekkende jobs en 12.662 jobs voor zelfstandigen en helpers in de toeristische sector. Dat komt overeen met 8,9% van totaal aantal jobs voor loontrekkenden in het gewest en 10,3% van het totaal aantal jobs voor zelfstandigen en helpers. In vergelijking met 2018 was er sprake van een beperkte toename bij de loontrekkende tewerkstelling en een sterke toename bij de zelfstandigen. Ook het aandeel van de toeristische jobs ten opzichte van het totaal aantal jobs van de zelfstandigen ging sterkt omhoog, dat van de loontrekkenden daalde licht. Tussen 2008 en 2022 steeg het aantal arbeidsplaatsen in de toeristische sector in het Brusselse Gewest telkens en dat zowel voor de loontrekkenden als voor de zelfstandigen.

Figuur 12. Tewerkstelling in de toeristische sector
Brussels Gewest, 2008-2022, aantal arbeidsplaatsen x 1.000

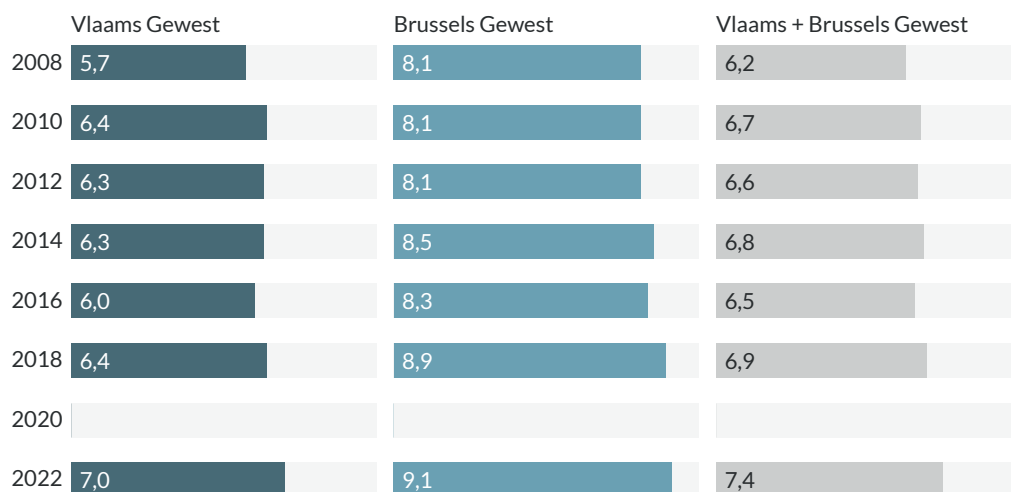

Bron: Toerisme Vlaanderen, op basis van RSZ, RSVZ, bewerking VSA

Als het totaal aantal loontrekkende jobs en jobs voor zelfstandigen en helpers in het Vlaamse Gewest en in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest worden opgeteld, dan waren er in totaal in 2022 301.327 toeristische jobs in beide gewesten samen. In relatie tot het totaal aantal jobs komt dat overeen met 7% van de jobs in het Vlaamse Gewest, 9,1% van de jobs in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest en 7,4% van de jobs in beide gewesten samen. Tussen 2008 en 2022 is dit aandeel bijna continu gestegen. Enkel in 2016 was er een daling in zowel het Vlaamse als het Brusselse Gewest, vermoedelijk te wijten aan de aanslagen in Brussel in maart 2016. In 2018 is het aandeel jobs terug boven het aandeel van 2014 geklommen, om nog verder te stijgen in 2022.

Figuur 13. Tewerkstelling in de toeristische sector

Vlaams en Brussels Gewest, 2008-2022, in % van totaal aantal arbeidsplaatsen

Bron: Toerisme Vlaanderen, op basis van RSZ, RSVZ, bewerking VSA

2.3.2 VERGELIJKING MET ANDERE LANDEN

Als het aandeel van de toeristische sector in de totale tewerkstelling vergeleken wordt met andere landen, bekleedt het Vlaamse Gewest een plaats in de tweede helft van de Europese landen. Een aandeel van 7,0% voor het Vlaamse Gewest en 7,4% voor het Vlaamse en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest samen is duidelijk hoger dan verschillende Oost-Europese landen, maar ook dan Griekenland en Finland. Landen met een iets lager aandeel dan het Vlaamse en Brusselse Gewest samen zijn Frankrijk, Estland, Letland en Slovenië. Landen die een hoger aandeel hebben dan het Vlaamse en Brusselse Gewest samen, maar een lager dan het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest zijn Nederland, Luxemburg, Zweden, Duitsland en Denemarken. Aandelen van 9% of hoger zijn ten slotte te zien in de meer typische toerismelanden in Zuid-Europa (zoals Portugal, Malta, Spanje, Cyprus, Kroatië en Italië), maar ook in Oostenrijk, Ierland en Litouwen.

Tabel 7. Tewerkstelling in de toeristische sector

Europese landen en Vlaams en Brussels Gewest, 2022, in % van de totale tewerkstelling

LAND	AANDEEL	JAARTAL
Portugal	15,7	2022
Malta	12,2	2022
Spanje	11,8	2022
Cyprus	11,7	2022
Ierland	11,5	2022
Oostenrijk	9,8	2022
Kroatië	9,4	2022
Litouwen	9,2	2022
Italië	9,1	2022
Brussels Gewest	9,1	2022
Nederland	8,9	2022
Luxemburg	8,7	2022
Zweden	7,8	2022
Duitsland	7,5	2022
Denemarken	7,4	2022
Vlaams + Brussels Gewest	7,4	2022
Frankrijk	7,3	2022
Estland	7,1	2022
Letland	7,0	2022
Slovenië	7,0	2022
Vlaams Gewest	7,0	2022
Slovakije	6,9	2022
België	6,7	2022
Tsjechië	6,7	2022
Bulgarije	6,6	2022
Finland	6,5	2022
Hongarije	6,2	2022
Polen	5,1	2022
Roemenië	5,0	2022
Griekenland	4,6	2022

Bron: EU-landen: European Commission: EU Tourism Dashboard; Vlaams en Brussels Gewest: Toerisme Vlaanderen op basis van RSZ, RSVZ, bewerking VSA

BESLUIT

Op basis de Satellietrekening Toerisme (TSA), een internationaal erkend instrument dat werd ontwikkeld door de OESO, Eurostat en UNWTO werd in dit rapport de economische betekenis van toerisme in het Vlaamse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in kaart gebracht.

In het Vlaamse Gewest werd in 2022 een totale toeristische consumptie van 18,2 miljard euro gegenereerd. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest ging het om 4,5 miljard euro uitgegeven door of ten voordele van toeristen. Voor beide gewesten samen gaat het om een totale consumptie van 22,7 miljard euro.

Aan de aanbodzijde zorgden de toeristische bedrijfstakken in 2022 voor 4,5% van de totale bruto toegevoegde waarde in het Vlaamse Gewest. Dat komt overeen met 12,2 miljard euro bruto toegevoegde waarde. De bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie omvat de bruto toegevoegde waarde gegenereerd door de toeristische bedrijfstakken, ongeacht of de producten en diensten door toeristen of anderen geconsumeerd worden. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest was de bruto toegevoegde waarde van de toeristische industrie in 2022 gelijk aan 4,8 miljard euro, goed voor 5,5% van de totale bruto toegevoegde waarde. Als beide gewesten samen bekeken worden, genereerde de toeristische sector in 2022 in totaal 17 miljoen euro aan bruto toegevoegde waarde, goed voor een aandeel van 4,8% van de totale bruto toegevoegde waarde in beide gewesten samen.

Als consumptie en aanbod samen worden gebracht, kan de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme berekend worden. Hierbij gaat het om de bruto toegevoegde waarde die bedrijven realiseren als rechtstreeks gevolg van de consumptie door toeristen, ongeacht of de uitgaven gebeuren in toeristische of niet-toeristische bedrijfstakken. In 2022 was de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme in het Vlaamse Gewest gelijk aan 7,3 miljard euro of 2,7% van de totale bruto toegevoegde waarde in het Vlaamse Gewest. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest ging het om 2,2 miljard euro of 2,5% van de totale bruto toegevoegde waarde in het gewest. Als de som van beide gewesten wordt gemaakt, was de directe bruto toegevoegde waarde van toerisme gelijk aan 9,5 miljard euro of 2,6% van de totale bruto toegevoegde waarde in beide gewesten samen.

Wat tewerkstelling betreft genereerde de toeristische sector in het Vlaamse Gewest in 2022 146.462 loontrekkende jobs en 81.811 jobs voor zelfstandigen en helpers. In verhouding tot het totaal aantal jobs, maken de banen in de toeristische sector 5,9% uit van alle loontrekkende jobs en 10,5% van alle jobs voor zelfstandigen en helpers. Alles samen gaat het om 7,0% van het totaal aantal jobs in het Vlaamse Gewest. In het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest waren er in 2022 in de toeristische sector 60.392 loontrekkende jobs en 12.622 jobs voor zelfstandigen en helpers. In verhouding tot het totaal

aantal loontrekkende jobs neemt de toeristische sector er een aandeel in van 8,9%. Bij de zelfstandigen en helpers gaat het om 10,3% van alle jobs. Samen gaat het om 9,1% van het totaal aantal jobs in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest. Als alle loontrekkende jobs en de jobs voor zelfstandigen en helpers worden opgeteld in het Vlaamse Gewest en in het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, dan waren er in totaal in 2022 301.327 toeristische jobs. Dat komt overeen met een aandeel van 7,4% van alle jobs in de 2 gewesten.

LITERATUURLIJST EN BRONNEN

Agentschap Binnenlands Bestuur (2023). *Jaarrekeningen gemeenten en provincies 2022*. BBC-analysetool.

<https://www.vlaanderen.be/lokaal-bestuur/data-en-tools/bbc-analysetool>

De Maesschalck, P., Weekers, K. (2014). *De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen: TSA 2012 voor het Vlaamse Gewest (incl. schatting voor het Brusselse Hoofdstedelijke gewest)*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering:

<http://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/2014-07-04-TSA2012.pdf>

De Maesschalck, P., Weekers, K. (2016). *De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen: TSA 2014 voor het Vlaamse Gewest (incl. schatting voor het Brusselse Hoofdstedelijke gewest)*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering:

<http://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/2016-02-22-svr-stats-2016-03-tsa2014-tekst.pdf>

Departement Financiën en Begroting (2023). *Subsidieregister*.

<https://subsidieregister.vlaanderen.be>

Departement Financiën en Begroting (2023). *Uitgavenbegroting 2022*.

Eurostat, Statistical Office of the European Communities (2000). *Implementation Manual on Tourism Satellite Accounts*. Luxembourg.

Eurostat (2009). *Methodologies and working papers. Tourism Satellite Accounts in the European Union, Volume 1-4*. Luxembourg.

Eurostat (2019). *Tourisme Satellite Accounts in Europe. 2019 Edition*. Luxembourg.

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-reports/-/KS-FT-19-007>

Eurostat (2022). *Data collection on Tourism Satellite Accounts :*

<https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/wdn-20230414-1>

Eurostat (2023). *Tourisme Satellite Accounts in Europe. 2023 Edition*. Luxembourg.

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-reports/w/ks-ft-22-011>

Federaal Planbureau (2023). *Interregionale input-outputtabel 2015*.

Infrabel (2023). *Jaarverslag 2022*.
<https://infrabel.be/nl/facts-figures>

NMBS (2023). *Jaarverslag 2022*.
<https://www.belgiantrain.be/nl/about-sncb/enterprise/publications/annual-reports-2022>

OECD, Organisation for Economic Cooperation and Development (2000). *Measuring the Role of Tourism in OECD Economies: the OECD Manual on Tourism Satellite Accounts and Employment*. OECD Publishing.

ONS, Office for National Statistics (2017). *Travelpac 2016*. Office for National Statistics. Geraadpleegd via: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/leisureandtourism/datasets/travelpac>

Statbel (2023). *Onderzoek Vakanties en Reizen 2022 en 2021*.
<https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/onderzoek-vakanties-en-reizen>

Statbel (2023). *Platformdata in het verblijfstoerisme 2022*.
<https://statbel.fgov.be/nl/themas/datalab/platformdata-het-verblijfstoerisme>

Statbel (2023). *Huishoudbudgetonderzoek 2022*.
<https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/huishoudbudget>

Toerisme Vlaanderen (2012). *Kunststedenonderzoek 2011*. Brugge: WES.

Toerisme Vlaanderen (2023). *Toerisme in Cijfers 2022*.
<https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/cijfers/overnachting-aankomstcijfers/toerisme-cijfers-xls>

Toerisme Vlaanderen (2023). *Onderzoek bij congresgangers en congresorganisatoren 2020-2022*.
<https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/onderzoek/congressen-events>

Toerisme Vlaanderen (2023). *Tewerkstelling in de sector toerisme 2022*.
<https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/onderzoek/economie-toerisme>

Toerisme Vlaanderen (2023). *Cruisetoerisme 2019-2022*.
<https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/onderzoek/recreatieve-toerist/impact-cruisetoerisme>

Toerisme Vlaanderen (2023). *Kunststedenonderzoek 2022-2023*.
<https://toerismevlaanderen.be/nl/cijfers/onderzoek/recreatieve-toerist/marktonderzoek-kunststeden>

Toerisme Vlaanderen (2024). *Congresbarometer 2022*.
<https://toerismevlaanderen.be/nl/meeting-en-congresbarometer>

UNSD, United Nations Statistics Division & WTO, World Tourism Organization (2008). *2008 International Recommendations for Tourism Statistics (IRTS 2008)*.

UNSD, United Nations Statistics Division, WTO, World Tourism Organization, OECD, Organisation for Economic Cooperation and Development & Eurostat (2008). *2008 Tourism Satellite Account (TSA): Recommended Methodological Framework*.

Weekers, K. (2012). *De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen: eerste proeve van toepassing van methode van satellietrekeningen*. SVR - Methoden en technieken 2012/2. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Weekers, K. (2013a). *De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen. TSA 2010 voor het Vlaamse Gewest (incl. schatting voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest)*. SVR - Methoden en technieken 2013/1. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Weekers, K. (2013b). *De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen. Teverkstelling in de sector Toerisme in het Vlaamse en Brusselse Hoofdstedelijke Gewest in 2008 en 2010*. SVR - Methoden en technieken 2013/2. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Weekers, K. (2015). *Het aantal tweede verblijven in Vlaanderen in 2014*. SVR - Methoden en technieken 2015/1. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Weekers, K. (2017). *Het aantal tweede verblijven in Vlaanderen in 2016*. Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.

Weekers, K. & De Maesschalck P. (2018). *De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen: TSA 2016 voor het Vlaamse Gewest (incl. schatting voor het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest)*. Brussel: Statistiek Vlaanderen.
<https://www.statistiekvlaanderen.be/sites/default/files/atoms/files/tsa2016-eindrapport.pdf>

Weekers, K. en De Maesschalck, P. (2020). *De economische betekenis van toerisme in Vlaanderen. Resultaten van de Vlaamse en Brusselse satellietrekening toerisme 2018*. Rapport Statistiek Vlaanderen 2020/1. Brussel: Statistiek Vlaanderen.
<https://www.vlaanderen.be/publicaties/de-economische-betekenis-van-toerisme-in-vlaanderen>

Westtoer (2008). *Onderzoek naar gebruikers van vaste standplaatsen op kustcampings 2008*. Brugge: Westtoer.

Westtoer (2016). *Onderzoek Impact tweede verblijvers voor het kusttoerisme 2015*.

https://cms.westtoer.be/sites/default/files/2022-11/Onderzoek_TweedeVerblijvers_2015_Rapport.pdf

Westtoer & Provinciale toerismeorganisaties (2018). *Vakantieganger in de Vlaamse Regio's 2017*.

<https://www.westtoer.be/cijfers-en-onderzoek/onderzoek-vakantieganger-vlaamse-regios-2017>

Westtoer (2018). *Trendrapport Kust 2021-2022*. Brugge: Westtoer.

https://cms.westtoer.be/sites/default/files/2023-12/TR_Kust_2021-2022.pdf

Westtoer (2018). *Dagtoerisme aan de kust 2018*.

<https://www.westtoer.be/cijfers-en-onderzoek/onderzoek-dagtoerisme-naar-de-kust-2018>

Westtoer (2023). *Dagtrips door Belgen 2022*.

<https://www.westtoer.be/cijfers-en-onderzoek/onderzoek-dagtrips-vlaanderen-brussel-2022>

Westtoer (2023). *Kustonderzoek 2021-2022*.

<https://www.westtoer.be/cijfers-en-onderzoek/onderzoek-vakantieganger-commercieel-logies-aan-de-kust-2021-2022>

WTO, World Tourism Organization (1999). *Tourism satellite account (TSA): the conceptual framework*. Document submitted to the Enzo Paci World Conference on the Measurement of the Economic Impact of Tourism, Nice, 15-18 June 1999.

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever

Statistiek Vlaanderen
Bezoekadres: Havenlaan 88, 1000 Brussel

Auteurs

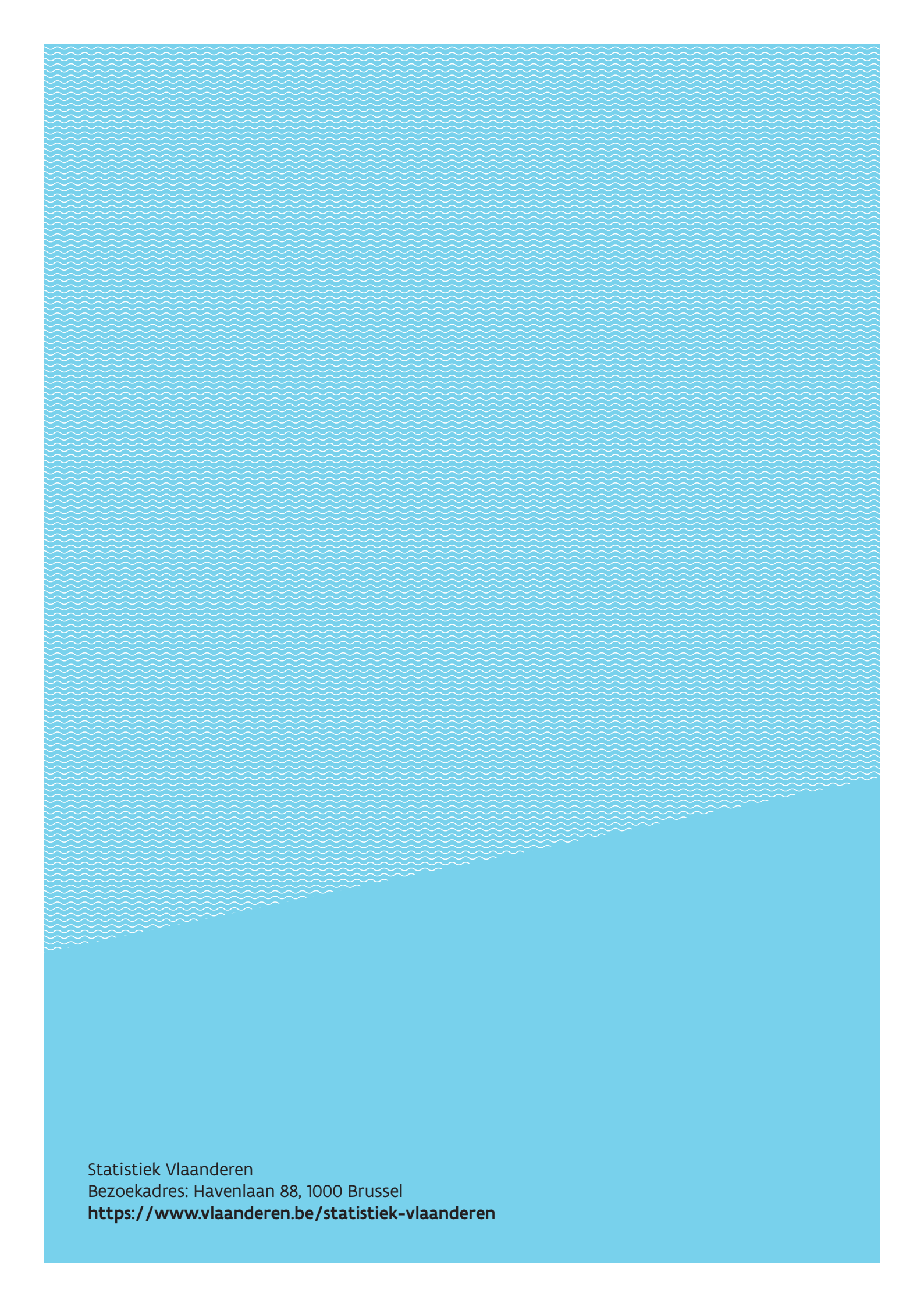
Karolien Weekers | karolien.weekers@vlaanderen.be

Grafische vormgeving

Guy De Smet

Depotnummer

D/2024/3241/119

Statistiek Vlaanderen
Bezoekadres: Havenlaan 88, 1000 Brussel
<https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen>